

Željka Pinter (tekst) i Danijel Žabčić (ilustracije)

Dijalog preko veze

ilustrirani poticaj komunikaciji roditelja
i djeteta

Sadržaj

1. Uvodno	5
2. Dijalog preko veze	7
2.1. <i>Dijalog preko prijatelja</i>	7
2.2. <i>Dijalog preko stručnjaka</i>	10
3. Dijalog preko odnosa	13
3.1 Dijalog i odnos - <i>disciplina</i>	14
3.2. Dijalog i odnos - <i>koncentracija</i>	15
3.3. Dijalog i odnos - <i>strpljenje</i>	16
3.4. Dijalog i odnos - <i>objektivnost</i>	18
3.5. Dijalog i odnos - <i>vjera</i>	20
4. Roditeljska zrelost i obiteljski dijalog	21
Literatura	23

Uvodno

O načinu ostvarivanja adekvatnog roditeljstva već su napisane knjige, ispisani članci, osmišljeni letci, održane radionice, pripremljene edukacije..

Navodi se kako je roditeljstvo moguće i *licencirati* kroz organizaciju programa koji (stručno) osposobljavaju za roditeljsku ulogu.

Suočeni s nezadovoljstvom zbog otežanog ostvarivanja adekvatnog odnosa s sazrijevajućim djetetom, mnogi roditelji posežu za znanjem tražeći prijateljske savjete, stručne preporuke i poticajnu literaturu. Angažirano istražuju tražeći iščekivane informacije o brzom rješenju komunikacijskih problema s djetetom. Ipak, poduku koju prime često dožive nedjelotvornom u vlastitom obiteljskom iskustvu. Naime, unatoč važnosti usvajanja znanja, ovladavanja sposobnostima i razvoja vještina, roditeljska praksa, u prvom redu, prvenstveno ostaje privatno i intimno iskustvo koje, umjesto o stručnom znanju, dominantno ovisi o osobnoj zrelosti, iskustvu vlastitog odrastanja i općem poimanju života.

Razlozi nedostatnosti edukacije o obiteljskim pitanjima, i moguća (sveobuhvatnija) rješenja dijaloških problema roditelja i djeteta, tema su ovog ilustriranog obavještajnog teksta o obiteljskoj komunikaciji, nazvanog *Dijalog preko veze*.

2. Dijalog preko veze

2. 1. Dijalog preko prijatelja

U prvom značenju, roditeljski *dijalog preko veze* podrazumijeva komunikaciju koja se ostvaruje na temelju *znanja prijateljskog posrednika*. *Posrednik* je najčešće roditelj koji raspolaže *uspješnim* iskustvom odgajanja kojeg dijeli s onima koji i sami žele izgraditi djelotvoran kontakt sa *sretnim djetetom*.

Posrednik prijateljski savjetuje nesigurne roditelje kako komunicirati s djecom. Upućuje ih kako im nešto reći da bi ona reagirala na poželjne načine. Roditelj koji je nevješt u uspostavi odnosa sa djetetom ili je nedovoljno zadovoljan njihovim kontaktom, *posrednika* pronalazi u prijatelju ili znancu kojeg smatra *izvrsnim* roditeljem jer odgaja *dobro* i pomirljivo dijete. *Posrednik* daje preporuke i naputke, uvjeren kako njihovim slijedenjem *svatko* može postići svoj roditeljski cilj.

Dijalog kojeg se usvaja putem prijateljskog posrednika je *dijalog na poklon* - dobivene preporuke dane su iz *osobne naklonosti* ili dobročinstva. Odraslom koji je nedovoljno zadovoljan svojom roditeljstvom, prijatelj predaje savjete za koje vjeruje da osiguravaju djelotvoran (nefrustrirajući, bez-konfliktni) kontakt sa *zadovoljnim* djetetom.

Primjerice, jedna od popularno širenih preporuka je ona o važnosti *aktivnog slušanja djeteta*. Napominje se kako je dijete nemotivirano ako mu roditelj, umjesto slušanja, tijekom komunikacije nudi *savjetovanje* (poput "Okreni kocku na drugu stranu"), *razuvjeravanje* ("Ma nije to ništa"), *ispitivanje* ("Zašto plačeš") ili *prijetnje* ("Ako ne pospremiš igračke, bit ću jako tužna"). Pojašnjava se kako roditelj pomnim *slušanjem* potiče djetetovu samostalnost i podržava njegov aktivan utjecaj na vlastiti život (Pećnik, Starc, 2016, prilog 5.5).

Iako je intencija *slušanja* veoma značajna, zamjećuje se kako, usmjeren njenim utjecajem, podučen roditelj često pristupa djetetu kao da sluša *malog odraslog* (kojeg se ne savjetuje, ne razuvjerava niti ispituje). U namjeri iskazivanja poštovanja, roditelj često pripisuje djetetu onu razinu racionalnosti i sposobnosti odlučivanja kojoj ono nije doraslo. Ograničen u primjerenom pristupu djetetu, roditelj *koji sluša* zanemaruje spoznajna (razvojna) ograničenja sazrijevajućeg djeteta. Nudi mu opširna i prezahtjevna objašnjenja te je njegovo očekivanje o onome što dijete (zapravo) može shvatiti, nerealno. Posljedično, informacijski preopterećeno (i razvojno neuvaženo) dijete isključuje se iz roditeljskog govora, uz nezadovoljan protest ili uz smiren, i prazan pogled (Ehrensaft, 2002).

Nadalje, učestalo se pod *djelotvornim roditeljstvom* podrazumijeva *izostajanje konflikata* odraslih s djecom. *Ljutito dijete* lako izaziva *krivnju* (zbog ukazivanja na roditeljsku ne-svemoćnost u ostvarivanju svih djetetovih želja) i *nelagodu* (roditelju je suočavanje s emocionalnim nemirom djeteta zahtjevno i teško). Iz tog razloga, mnoge dijaloške preporuke traže svoje uporište upravo u prevenciji svakog sukoba i ljutnje.

Dijaloški savjeti koji se bave nadilaženjem *svađa* roditelja i djeteta često se svode na prijedlog da roditelj, umjesto objašnjavanja vlastitih očekivanja i davanja jasnih uputa ili izricanja zahtjeva, usmjeri dijete na *logičke posljedice* njegovih samostalnih izbora, poput "Ako ne odeš spavati na vrijeme, sutra ćeš zakasniti u školu" (Pećnik, Starc, 2016, prilog 8.2). Objašnjava se kako su logičke posljedice *neosobne* (one su nevezane uz roditeljsko *osobno* odabiranje posljedica djetetovog ponašanja pa se ono, zbog njih, ne može ljutiti na roditelja) i upućuju na *objektivnost* socijalnog reda (koji postoji *nezavisno* o mišljenjima ili opredjeljenjima roditelja).

Međutim, važno je zamijetiti kako posljedice vlastitog ponašanja djetetu mogu biti i sasvim prihvatljive (primjerice, nije mu važno što kasni u školu). Pitanje je da li one i tada ostaju u domeni *djetetovog* izbora? Treba li (njihovim korištenjem) pomirljiv roditelj dovitljivo izbjeći *vlastitu* odgovornost za dijete?

Važno je pojasniti i spomenuto učenje iz *socijalne realnosti* (Pećnik, Starc, 2016, prilog 8.2). Naime, postavlja se pitanje o postojanju socijalne zbilje koja je neovisna o roditeljskom osobnom uvidu. Očekivano je da odrastao *subjektivno* (na temelju

vlastitog mišljenja) prihvaća standarde društva (njegova pravila i regule) te da svoje ponašanje temelji na *osobnim* uvjerenjima. Pretpostavlja se da roditelj socijalizira dijete u skladu s *vlastitim vrijednostima* i da ga odgaja u kontekstu *vlastitih opredjeljenja*. U tom smislu, naputak o davanju bez-osobnih i moralno neutralnih priopćenja bliži je ostvarivanju *strojnog* (umjetno inteligentnog) nego autentično *ljudskog* (roditeljskog) govora.

Čest savjet roditeljima (a također usmjeren izbjegavanju svakog konflikta s djetetom) je i onaj o *izricanju zabrana u formi dopuštenja*. Primjerice, umjesto “Ne lupaj loptom” poželjno je reći “Smiješ se igrati loptom ako to radiš tiše” (Pećnik, Starc, 2016). Međutim, jasno je da “Smiješ se igrati loptom ako to radiš tiše” nije *dopuštenje* nego mogućnost uvjetovana (nametnutim?) pretpostavkama (*dopuštenje* je jednostavno - “Da, smiješ se igrati loptom.”).

Kako je prethodno napomenuto, suzdržavanje od ograničavanja i procjenjivanja djetetovog ponašanja često proizlazi iz *roditeljske potrebe* da se *zaštiti* od djetetove ljutnje. U komunikaciji s neutralno-pomirljivim roditeljem dijete gubi pravo negodovanja i izražavanja nezadovoljstva. Na manipulativnog roditelja, koji se prividno i uvjetno s njime uvijek slaže, udobrovoljeno dijete naprosto se ne može naljutiti (ali svoj bijes može ignorirati, potiskivati i spremati u tzv *banku ljutnje*) (Žanko, 1999).

Slijedom analize dijaloga ostvarenog na temelju savjeta *posrednika*, važno je primijetiti kako bi, umjesto spomenutih komunikacijskih uputa o prividnom uvažavanju djeteta kroz suzbijanje njegovih *teških emocija*, (nesigurne) roditelje bilo potrebnije ohrabriti saznanjem kako su one, u svakom odnosu, *nužne*. Umjesto zatamljivanja, jedan od osnovnih zadataka socijalizacije djeteta upravo je razvoj *sposobnost podnošenja* ljutnje, razočaranja ili tuge - primjerice u situacijama kada se odbija ispunjenje njegovih zahtjeva. Važno je da (umjesto izbjegavanja djetetovog nezadovoljstva kroz ispunjavanje svih njegovih želja) roditelj potakne djetetov uvid kako *ograničavanje* njegovog *zahtjeva* (ispunjenja želje), ujedno ne podrazumijeva i *osobno odbijanje* njega samoga. U frustrirajućim situacijama, umjesto ostvarenja svega traženog, nezadovoljnom djetetu potrebno je ponuditi utjehu i ljubav. Kada postane sposobno shvatiti da je *prihvaćeno* i *voljeno* čak i kada je uskraćeno za ostvarenje svoje želje, dijete doživljava *zrelu frustraciju* lišenu osjećaja odbačenosti. U suprotnom, bez adekvatnog roditeljskog doprinosa, dijete zaostaje na *infantilnoj* razini i pokazuje nesposobnost podnošenja uskrate vlastitih želja jer ga ona izlaže nepodnošljivoj nelagodi (doživljaju *osobnog odbacivanja*). Tada, roditeljski nedovoljno podržano (loše socijalizirano) dijete pretvara vlastite zahtjeve u *pseudo-potrebe* čije automatsko zadovoljenje grubo i beskompromisno (socijalno neosviješteno) *zahtijeva* (Milivojević, 2016).

2. 2. Dijalog preko stručnjaka

Roditelji koji se susreću s zahtjevnostima u odnosu sa svojim djetetom, savjete o odnosu s djecom mogu dobiti i putem *dijaloških zastupnika*. Zastupnici imaju stručna i znanstvena (*neamaterska*) znanja o dijalogu. Oni podučavaju komunikaciji. Najčešće su to pedagoški djelatnici na roditeljskim sastancima ili radionicama za roditelje, stručnjaci na televiziji, kao i autori knjiga ili priručnika o tome *kako razgovarati*.

Stručnjaci ili profesionalni ovlaštenici daju znanstveno dokazane prijedloge o ostvarivanju primjerenog i adekvatnog dijaloga. Kako se bave znanstvenim znanjem, njihove su tehnike *dokazane* pa njihov *dijalog na recept* nije samo siguran, već je i pouzdan te društveno odobren.

Smjernice stručnjaka vrlo su konkretne, a kvaliteta uporabe stručno preporučenog dijaloga egzaktno je mjerljiva. Konkretno, objašnjava kako *dovoljno dobar* roditelj *ne kritizira, ne ispituje, ne zapovijeda, ne naređuje, ne propovijeda*. Ako je uspješno podučen, utrenirano i često primjenjuje ne-osuđujuće *Ja poruke* (lišene svake *vrijednosne prosudbe* o djetetovom ponašanju). U komunikaciji, pomno prati i ponavlja djetetove riječi na vlastiti način. Analizira izrečeno. Racionalno reagira i odabire vlastite iskaze prije nego što ih izgovori.

Način korištenja stručno preporučenih *Ja poruka* konkretno se opimjeruje sa "Kada hodaš bos, brinem se za tvoje zdravlje i želim da obuješ papuče ili se igraju na tepihu" (Pećnik, Starc, 2016, prilog 7.5).

Iskustveno je, međutim, jasno da iskazivanje poruke u *Ja* formi ne jamči djetetovo prihvaćanje roditeljskog zahtjeva i bespogovorno opredjeljivanje za ponuđenu alternativu ponašanja. Većina roditeljskih *problema* započinje upravo zbog djetetove nevoljkosti da prihvati sugeriranu opciju. Iako je obraćanje formom *Ja* važno (jer se roditelj izražava osobno, kroz vlastite misli i doživljaje), iluzorno je očekivati da će (samo zato) dijete prihvatiti roditeljsku uputu (pogotovo ako je zaokupljeno nečim što smatra zabavnim i ugodnim). Ipak, stručnjaci uvjeravaju kako *Ja poruke ne izazivaju otpor i pobunu* djeteta. Kako navode, one naprosto *informiraju* (Pećnik, Starc, 2016: 202).

Potrebno je ipak zamijetiti kako je iskrena *Ja poruka* rijetko činjenično informativna. Ukoliko se roditelj obraća formom *Ja* koja nije samo formalna, on *osobno* zastupa ono što govori - izražava *vlastite* zapažaje, iskustva, osjećaje, doživljaje, sjećanja, misli, potrebe, očekivanja ili vjerovanja. Kroz *osobnu* poruku, on se *otkriva*. Kako u svojim željama, potrebama ili interesima sugovornici često nisu podudarni ili bespogovorno uskladivi, *stvarno* korištenje formom *Ja* nužno dovodi do sporadičnih konflikata. Osobni odnosi neminovno stvaraju povremene frustracije. Zajednički život roditelja i djece koji se vole, a nužno su različiti, nameće neizbježnost *procesa međusobnog pomirivanja potreba i harmoniziranja interesa*. Ljutnja signalno upućuje na potrebu *usklađivanja različitosti*. Njeno *primjereno* iskazivanje nije destruktivna *ugroza odnosa* već ona (potencijalno) vodi boljem razumijevanju i uzajamnom poznavanju na dubljoj, osobnoj razini. Umjesto izbjegavanja ili nijekanja, *različitosti* (i istovremenu *ljutnju*) je potrebno *prihvatiti* i staviti u *dijaloški kontekst*.

Roditelj koji se ne boji ljutnje, konflikt s djetetom ne smatra *bitkom* u kojoj pobjednička perspektiva osporava poraženu. Odrastao koji se zna adekvatno ljutiti i *pritom razgovarati* (čemu uči i svoje dijete), razumije razliku između primjerene razine agresije (kao oblika samo-izražavanja i pokušaja da se svijet uredi u skladu s željama) i destrukcije ili nasilja (karakterističnih za mržnju kojom se uništava ono što ne zasluhuje da postoji) (Milivojević, 2016). Umjesto borbe, cilj njegovih rasprava je uzajamno objašnjavanje i predlaganje. Takav odnos zahtijeva svu autentičnost i kreativnost (odraslih) govornika (Brajša, 1994).

Suprotno od *Ja poruka*, stručnjaci definiraju *Tiporuke* kao konstrukcije optuživanja koje djetetovom ponašanju ne nude alternativu. Takvi su iskazi oprimjereni sa “Nešto ćeš razbiti” ili “Probudit ćeš susjedu” (Pećnik, Starc, 2016, prilog 7.5). Pojašnjava se kako oni podupiru djetetov osjećaj neuspjeha i *krivnje*. Ipak, potrebno je naglasiti kako je doživljaj krivnje ishodište *odgovornosti* (bez žaljenja zbog prijestupa, ne može se ni preuzeti se odgovornost za vlastito djelo)

Nadalje, *stručno* se tumači kako roditelj često upućuje *Ti poruku* kada mu djetetovo ponašanje smeta, kada je nestrpljiv i *ne čeka da dijete samo promijeni ponašanje*. Objašnjava se kako roditelj *Ti* iskazima *naređuje, zapovijeda, upozorava, opominje, nagovara, propovijeda, savjetuje, tumači ili upućuje* (Pećnik, Starc, 2016, prilog 7.5).

Važno je međutim primijetiti kako pokuda djetetovom *ponašanju* nije istovjetna cjelovitom odbacivanju djeteta kao *osobe*. Uz to, jedne od osnovnih roditeljskih odgovornosti upravo su *usmjeravanje i vođenje djeteta* (Konvencija o pravima djeteta, 2001, članak 18). Kako bi *sudjelovao* u svojoj roditeljskoj zadaći, očekivano je da će odrastao *upozoravati* ili *savjetovati* dijete kao izraz *angažirane brige*. Jednako tako, čekanje da *samo* promjeni ponašanje, dijete može doživjeti kao ravnodušnu nezainteresiranost pasivnog (neuključenog) roditelja.

Sveobuhvatno razmotreno, jasno je kako se razvoj roditeljskog *odnosa* s djetetom teško može zaustaviti na prijateljski potaknutom ili stručno organiziranom *usvajanju* primjerenih komunikacijskih *vještina, uvježbavanju* dijaloških postupaka ili *treniranju* odobrenih *ponašanja*. Dijete ionako roditeljske postupke interpretira primarno kroz *opći kontekst obiteljskog emocionalnog ozračja*. Ukoliko roditelji prihvataju dijete, ono će njihove postupke ocijeniti kao prijateljske i brižne, neovisno o tome kako oni (trenutno) objektivno izgledaju (kao *pokuda* ili *savjet* primjerice). U okviru podržavajućeg odnosa, kritika ponašanju bit će primljena kao znak roditeljske *brige* i pozitivnih nastojanja. No ukoliko se isti postupak (kritika ili pokuda) manifestira u kontekstu opće neprijateljskog, hladnog i grubog odnosa, dijete ga lako može doživjeti *zlostavljajuće* (Čudina Obradović, Obradović, 2006).

Dijalog usvojen *preko veze*, prijateljske ili stručne, unatoč trudu posrednika ili zastupnika da ga prenesu i govornika (roditelja) da ga uvježba, često ostaje neefikasan i razočarava jer dijete (ipak) ne reagira na očekivane načine. Navedeno se događa osobito ukoliko se roditeljski govor svodi na naučenu, usvojenu i uvježbanu produkciju riječi u kojima *nema srca* ili im nedostaje osobni stil. Dijete ignorira izgovoreno ako ono ne proizlazi iz roditeljske osobnosti ili mu nedostaje vjerodostojan stav. Ako je dijalog koji se usvaja preko prijateljskog posrednika ili pomoću stručnog zastupnika neautentično primijenjen, učestalo ostavlja dojam suzdržanog i emocionalno distanciranog govora, stručnog i programiranog izražavanja, robotizirane i strojne hladnoće, neprirodne i službene komunikacije. Takvom dijalogu nedostaje *prava veza* govornika; on ostaje površan i prividan *pseudo-dijalog* - dijalog bez odnosa ili *bez-vezan* dijalog.

3. Dijalog preko odnosa

Uz prethodno navedene, moguć je i *autentičan dijalog preko veze* - onaj koji proizlazi iz osobnog *odnosa* sugovornika. U ovom shvaćanju, značenje *veze* poistovjetivo je sa značenjem *odnosa*. U tom smislu, *dijalog preko veze* zapravo je dijalog jedinki sposobnih uspostaviti stvaran kontakt (uzajaman odnos). Roditelju nije nužan posrednik ili zastupnik (onaj koji *osigurava* ostvarenje odnosa) jer je njegov kapacitet da se izloži kao autonomna osoba koja autentično govori iz vlastite osobnosti, očuvan. Takav je roditelj dovoljno *hrabar* da prihvati nesiguran i rizičan dijalog, koji nije prijateljski izdan niti je stručno propisan.

Dijalog preko odnosa sugovornika je povezan dijalog u kojemu je ostvarena neposredna veza samostalno mislećih i emocionalno uključenih sugovornika. Kao takav, odraz je njihove vitalnosti i životnosti.

Stvaranje odnosa predstavlja izazovan, dug i zahtjevan proces. *Ljudski odnos* traži posvećenost i trud, interes i kontinuiran angažman. *Dijalog preko odnosa* ne zahtjeva učenje obrazaca ili vježbanje fraza putem modela, a koje se uzastopnim ponavljanjem lako pretvaraju u klišej. On traži emocionalnu zrelost i formiranost vlastite osobnosti. Konkretno, iziskuje *discipliniranog, koncentriranog, strpljivog, objektivnog i povjerljivog roditelja*.

3. 1 . Dijalog i odnos - *disciplina*

Dijalog preko odnosa traži pojedinčevu (roditeljevu) *sposobnost* za prihvaćanje obveze ili *kapacitet za disciplinu*. U suvremenom kontekstu, *disciplina* se učestalo smatra proturječnom ugodu. Povezuje ju se s prinudom i boli. Međutim, iako zahtjeva ustrajnost, *disciplinom* se stvaraju navike koje postaju iskaz vlastitih, samo-željnih, potreba (Fromm, 2000).

Discipliniran roditelj obiteljski je angažiran i ne posvećuje se djetetu samo kada je za to raspoložen ili kada raspoloženje djeteta korespondira s njegovim. Stvara obiteljske rituale. Zajedničkoj igri, priči ili dnevnom obiteljskom sastanku posvećuje se planirano i svakodnevno. S organiziranom namjerom, dosljedno sudjeluje u obiteljskom angažmanu koji postaje djelom njegove potrebe i zadovoljstva.

Roditelj koji iskazuje discipliniranost u obiteljskom kontekstu, discipliniran je u svakom području života. Prihvaćanje obaveza izvan poslovnih, ne shvaća kao nametnutost. Promišljeno je angažiran oko vrijednosti koje proizlaze iz njegovih životnih principa. Svakodnevno planirana komunikacija sa svim obiteljskim članovima, iskaz je njegove volje.

Vježbanje discipline može biti oblikovano roditeljskim svakodnevnim posvećivanjem unaprijed određenim obiteljskim ritualima (obiteljskom sastanku, igranju društvenih igara, čitanju priča, zajedničkoj brizi o kućnom ljubimcu ..)

3. 2. Dijalog i odnos - koncentracija

Iako nužna, discipliniranost nije dovoljna - *dijalog preko odnosa* traži i *koncentriranog* sugovornika. Takav je govornik *misaono prisutan* u trenutku. On je posvećen situaciji. Umjesto rastresenog, istovremenog bavljenja usporednim aktivnostima, sposoban je obratiti punu pažnju na dijete. Takav roditelj izbjegava površnost u percepciji svakodnevnih zbivanja (Fromm, 2000).

Koncentriran sugovornik razumije poruku iza riječi. Kada mu se dijete potuži da mu je, primjerice, u vrtiću dosadno, usredotočen roditelj ispituje situaciju. Sposoban je uvidjeti da dosada (potencijalno) ne proizlazi iz nedostatka aktivnosti ili njihove nepoticajnosti nego iz djetetove usamljenosti - nemogućnosti da se sprijatelji, i pronade suigrača. Samo roditelj koji je nadišao površno slušanje, može pomoći savjetom koji pogađa srž djetetova problema.

Nekoncentriran sugovornik, sklon je prećuti dijete. On ne razumije njegove središnje potrebe jer mu je, kao smetenom sugovorniku, fokus pažnje izvan aktualnog trenutka. Koncentriranost u dijalogu podrazumijeva da se govornik sposoban koncentrirati uopće.

Vježbati koncentraciju moguće je u svakodnevnim situacijama u kojima se potpuna pažnja pridaje okolnostima, bez usporednih aktivnosti. Primjerice, promatrati sliku ili gledati pejzaž, slušati glazbu, čitati knjigu ili gledati film, slagati s djetetom slagalicu ili igrati društvenu igru, bez razmišljanja o prethodnim zbivanjima ili narednim aktivnostima pomaže (roditeljskom) razvoju koncentracije kao pretpostavci svake komunikacije.

3. 3. Dijalog i odnos - *strpljenje*

Dijalog preko odnosne veze zahtjeva i *strpljenje* - strpljiv govornik shvaća kako svaki proces traži svoje vrijeme. Neubrzanost određuje tijek njegovih aktivnosti. Strpljiv roditelj ne distancira dijete od frustracija niti mu ugađa kako bi se one izbjegle ili *brže prošle*. Pomaže djetetu u prihvatanju nužnih razočaranja i suosjećajno nudi adekvatne strategije nošenja s njima (primjerice prihvatanje situacije kroz humor ili zajedničko traženje alternativa). Razumije kako dijete takve strategije razvija, što podrazumijeva da je za njihovo usvajanje potrebno vrijeme tijekom kojega je potrebno ulagati optimalan trud.

U komunikaciji s djetetom, strpljiv roditelj čeka i traži odgovore. On preuranjeno ne interpretira, ishitreno ne podrazumijeva, i ne zna sve. Umjesto svemoćnog predznanja, u razgovoru s djetetom pribjegava istraživanju vlastitih i djetetovih misli.

Ako se strpljivom roditelju dijete požali da mu prijatelj iz vrtićke skupine uzima igračke, on ne optužuje svoje dijete za škrtost niti drugo dijete za sebičnost. Dozvoljava djetetu da opiše situaciju i s njime je interpretira na razne načine. S djetetom razmišlja i o mogućim rješenjima njegovih problema, zadržavajući vedrinu i optimizam, jer vjeruje u dijete (djecu).

Strpljiv roditelj ne pribjegava preuranjenim rješenjima situacija koje djetetu predstavljaju problem. On potiče razmatranje zbivanja iz više perspektiva. Objašnjava kako različiti ljudi mogu imati drukčija stajališta. Potiče djetetov uvid u to kako drugi vide i razumiju ono što ono radi (*Kako se Ivan osjeća kad mu uzmeš igračku bez pitanja, što misliš?*). Usmjerava djetetovo razumijevanje situacija iz pozicije svih uključenih osoba. Pitanjem *Kako bi drugi mogli reagirati na ono što radiš* potiče djetetovu kontrolu vlastitog ponašanja. Naposljetku, tako usmjeravano dijete postaje sve sposobnije shvatiti vrijednosti, motive i namjere drugih te je *istodobno* svjesno i vlastite i tuđe perspektive. Zamjećuje se kako se socijalno ponašanje tako upućivanog djeteta razvija optimalno i prikladno dobi (Wenar, 2003).

Strpljivost nužnu za dijalog (odnos) moguće je razvijati posredno i neintencionalno, primjerice *brigom o bilju*. Biljka podučava roditelja (i dijete) da svaki proces ima svoje vrijeme, svatko raspolaže kapacitetima vlastite prirode i u svemu je potrebno pronaći pravu mjeru. Svoju strpljivost roditelj može uvježbavati i u aktivnostima pripreme hrane, šivanja ili nizanja.

3. 4. Dijalog i odnos - objektivnost

Dijalog preko odnosa zahtijeva *objektivnog* govornika. Objektivan roditelj nije priljepljivo vezan uz dijete. On suosjeća i razumije, ali ne *prisvaja* djetetove osjećaje ili misli kao vlastite. Dok mašta o neograničenim mogućnostima za svoje dijete, objektivan roditelj ne gubi osjećaj za stvarnost. Sposoban je baviti se djetetom kao *zasebnom osobom*. Komunicirajući se djetetom, nije preokupiran vlastitim željama i potrebama.

Ako se dijete potuži da ima previše zadaće, objektivan roditelj ne preuzima djetetovo neraspoloženje. On ne poprima djetetovu ljutnju i ne prisvaja njegov problem. Ne smatra da je nerazlikovno poistovjećenje s njime iskaz roditeljske *ljubavi*. Ako dijete pogriješi i povrijedi drugoga, objektivan roditelj ne pokušava opravdavati njegovo ponašanje. Nastavnikovu ili odgojiteljevu poruku o djetetovom propustu ne doživljava kao napad na sebe samoga. On distancira djetetovo ponašanje od vlastite osobe. Ne sudjeluje u racionaliziranju nepoželjnog djelovanja pa su mu djetetova opravdanja poput - *I drugi to rade* ili *On(a) nije ni zasluži(la) bolje* neprihvatljiva. Ne podržava pokušaje pripisivanja krivnje drugome i ne daje nedopuštenom ponašanju djeteta umanjive nazive (poput nestašluk) kako bi se njegov značaj trivijalizirao (Wenar, 2003). Vjeruje u emocionalno-misleće kapacitete svoga djeteta i uči ga preuzimanju odgovornosti.

Kako bi dijete i roditelj usvajali (i razvijali) kapacitet za *objektivnost*, potrebno je da se (povremeno) zajednički *igraju*. Interakcije u igri potiču raznovrsno shvaćanje istih situacija i suosjećajne odgovore (Wenar, 2003). Igra ohrabruje odustajanje od isključive usredotočenosti na vlastite potrebe. Shvaćanje tuđe perspektive praćeno je motivacijom koju pruža empatija (Wenar, 2003).

Uz igru, razvoj roditeljske objektivnosti potiče i čitanje *priča* s djetetom. Priče pomažu shvatiti slijed uzročno-posljedičnih veza u događajima. Zajedničko razmatranje motiva ponašanja likova, potpomaže uvid kako događaji nisu uvjetovani samo vanjskim okolnostima - situacije se mogu razumjeti na različite načine i u njima se može aktivno, i namjerno, djelovati. Takve spoznaje potiču vjeru u snagu vlastitog utjecaja te se njima premošćuje osjećaj bespomoćnosti.

3.5. Dijalog i odnos - vjera

Naposljetku, autentičan *dijalog preko veze* zahtjeva roditelja koji ima *vjeru*. Roditelj s vjerom, vjeruje u sebe i u dijete. On je definiran u identitetu i principijelan je. Vjeruje u vlastite prosudbe i doživljaj svijeta. Nije zavisn o mišljenju većine. Iz tih je razloga sposoban s djetetom komunicirati *osobno* - govoriti i zastupati vlastitu perspektivu mišljenja. Istovremeno, on vjeruje u djetetovu sposobnost mišljenja i osjećanja pa mu ne pristupa koristeći (pri)silu ili manipulaciju (Fromm, 2000).

Roditelj ispunjen vjerom nije tjeskoban. On komunikacijski ne nadigrava dijete niti mu se snishodljivo dodvorava.

Ako roditelj primjećuje vlastitu obuzetost tjeskobom ili prekomjernu i sputavajuću zabrinutost za dijete, ako se pribojava bliskosti sa sugovornicima jer se boji ljutnje, tuge ili razočaranja, ako teži zbrinutosti kao osnovnom principu života pa je suzdržljiv prema drugima, ukoliko teži kontroli svih situacija, on treba ojačati vjeru kao osnovni preduvjet dijaloga.

Uvježbavanje vjere započinje osvještavanjem vlastitih misli i izricanjem osobnih doživljaja. Samo roditelj koji ih je svjestan, i dovoljno hrabar da ih izrazi, odgaja dijete spremno za dijalog i zajedništvo s drugima.

4. Roditeljska zrelost i obiteljski dijalog

Sumarno razmotreno, *stvarni dijalog preko veze*, kao dijalog koji uspostavlja jedinka sposobna za *odnos*, zahtjeva kapacitet za disciplinu, koncentraciju, strpljenje, objektivnost i vjeru. Da bi roditelj uspostavio *stvarnu* komunikaciju (odnos s djetetom), on treba raspolagati navedenim predispozicijama svog *općeg djelovanja*. Iz navedenog proizlazi da osnaživati dijalog ne podrazumijeva davanje konkretnih predložaka komunikacije ili konkretnih dijaloških savjeta (poput *treba aktivno slušati ili treba koristiti Ja poruke*), a koje su pojedinci skloni primijeniti doslovno, i samo formalno. Poduprijeti dijalog znači potaknuti razvoj onih dispozicija osobnosti iz kojih takve poruke proizlaze (primjerice samo objektivni roditelj sposoban je koristiti se *Ja* perspektivom jer razumije distancu svog i djetetovog gledišta; samo koncentriran pojedinac raspolaže kapacitetom za aktivno slušanje; samo vrijednosno određen roditelj ne optužuje dijete nego (samo)uvjereno procjenjuje njegova ponašanja).

Dijalog preko odnosa ističe kako nedostatna komunikacija roditelja i djeteta ne proizlazi iz nedostatka roditeljskih (dijaloških) vještina, već iz njihove nedovoljne *emocionalne zrelosti*. U tom smislu, roditelje nije (samo) potrebno naučiti dijalogu (ili ga uvježbavati) nudeći im konkretne predloške ispravne komunikacije već ih je važno potaknuti na razvoj *umijeća dijaloga* koji proizlazi iz *zrelosti* njihove *osobnosti*.

Dijalog preko odnosa predlaže aktivnosti (poput *sadnje bilja, šivanja ili promatranja pejzaža*) koje nisu intencionalno, mjerljivo ili *na prvi pogled*, upućene dijaloškom osposobljavanju roditelja. No ukoliko se te aktivnosti razmotre u svom smislu (a on je upravo u poticanju strpljivosti, koncentriranosti, discipline, objektivnosti i vjere kao ishodištima optimalne komunikacije), tada njihov značaj u podupiranju adekvatnog dijaloga postaje sasvim jasan.

Literatura

VAŽNA NAPOMENA:

Djelo E. Fromma *Umijeće ljubavi* dominantan je poticaj ovom radu i osnovni prijedlog čitanju **svakom roditelju**

1. Brajša, P. (1994). *Pedagoška komunikologija*. Zagreb: Školske novine.
2. Čudina-Obradović, M.; Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
3. Ehrensaft, D. (2002). *(Raz)maženo dijete: kako dobronamjerni roditelji daju djeci previše- ali ne ono što im treba*. Zagreb: Mozaik knjiga.
4. **Fromm, E. (2000). *Umijeće ljubavi*. Zagreb, V.B.Z.**
5. UNICEF (2001). *Konvencija o pravima djeteta*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. Preuzeto s [Konvencija o pravima djeteta](#)
6. Milivojević, Z. (2016). *Emocije: psihoterapija i razumijevanje emocija*. Zagreb: Mozaik knjiga.
7. Pećnik, N.; Starc, B. (2016). *Rastimo zajedno. Program radionica za roditelje najmlađe djece. Priručnik za voditelje*. Zagreb: Unicef.
8. Wenar, C. (2003). *Razvojna psihopatologija i psihijatrija: od dojenačke do do adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
9. Žanko, N. (1999). *Osnove transakcijske analize*. Zagreb: Alinea